

כתיבה: אביעד שלמה מוריה
עריכה: הרבנית שרון רימון

פסוקי דזמרא כסיום תהלים

דף לימוד על תהלים קמ"ד - ק"נ - שבוע מס' 142

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

[מזמור קמ"ד](#) - לדוד ברוך ה' צורי

[מזמור קמ"ה](#) - תהילה לדוד

[מזמור קמ"ו](#) - הללי נפשי את ה'

[מזמור קמ"ז](#) - כי טוב זמרה אלוהינו

[מזמור קמ"ח](#) - הללו את ה' מן השמים

לימוד מעמיק

הלל הגדול - גדולת ה' וחסדו

השבוע אנו עומדים לקראת סיומו של ספר תהלים. נלמד את יחידת המזמורים החותמת את הספר, המוכרת לנו מתפילת שחרית שבכל יום - פסוקי דזמרא. חשיבותם ומשמעותם של מזמורים אלו עולה מדברי הגמרא במסכת שבת:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קי"ח ע"ב:

אמר ר' יוסי: 'יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום'. האמנם? והרי אמר מר: 'הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף?!' כשאמרנו - בפסוקי דזמרא (=דברי רבי יוסי התייחסו לפסוקי דזמרא)

ראשית, יש לשים לב כי רבי יוסי קורא למזמורים אלו 'הלל', עד כדי כך שהגמרא לרגע טועה לחשוב שהוא מדבר על הלל המצרי; ואמנם, פסוקי דזמרא מיוחדים בכך שכולם פותחים וחותמים במילה 'הללו-יה'. נוסף לכך, רבי יוסי רואה מעלה מיוחדת בקריאת מזמורים אלו בכל יום, זאת בניגוד לקריאת הלל רגיל, שעשויה כבר להיחשב כזילות. עובדות אלו שמות את פסוקי דזמרא במקום ביניים, של הלל ושבח מצד אחד, אבל 'על אש נמוכה' המתאימה לשימוש יום יומי בלי להוריד מערכם. שם אף מתאים לכך - פסוקי דזמרא, שמשמעו 'פסוקי הזמר'.

בשיעור נראה את העקרון המנחה של המזמורים הללו ואת המשמעות של מקומם בסופו של ספר תהלים.

חלק א - מזמור קמ"ה - הקדמה

מזמור קמ"ה מוכר לנו כ'אשרי יושבי ביתך', בשל שני פסוקי 'אשרי' שנוספו לו בסדר התפילה (מזמורים פ"ד ו-קמ"ד); אבל למעשה למזמור קמ"ה יש כותרת ייחודית על שמה הוא נקרא בחז"ל - תהלה לדוד (על תוספת הפסוקים למזמור ראו בערוך השולחן).

הגמרא במסכת ברכות מזכירה את המזמור כבעל חשיבות מיוחדת:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ע"ב:

אמר ר' אלעזר אמר ר' אבינא: כל האומר (תהלים קמה, א) "תהלה לדוד" בכל יום שלוש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא. מה הטעם? אם תאמר משום שמסודר באל"ף ב"ת, נאמר (תהלים קיט, א) אשרי תמימי דרך שמסודר בשמונה פנים! אלא משום שיש בו (תהלים קמה, טז) 'פותח את ידך...?' נאמר הלל הגדול שכתוב בו (תהלים קלו, כה) 'נותן לחם לכל בשר!' אלא משום שיש בו שניהם.

ר' אלעזר בשם ר' אבינא מגדיר את מזמור קמ"ה כבעל משמעות ייחודית כזו שקריאתו שלוש פעמים ביום יכולה לזכות אדם בכרטיס כניסה לעולם הבא. בעקבות קריאתו זו של ר' אלעזר הוכנס המזמור בסידור התפילה פעמיים בתפילת שחרית ופעם אחת במנחה. הגמרא נותנת שני טעמים לחשיבותו של המזמור: אחד בשל היותו מסודר על פי הא' ב', ושני בשל הפסוק "פותח את ידך", המזכיר את דאגת ה' לחיי כל בשר.

שאלה לדיון

נסו לחשוב על שני הקריטריונים שנתנו חז"ל לחשיבות המזמור. מה משמעותם? מדוע הם נחשבים כקריטריונים לחשיבות המזמור? עיינו במזמור ונסו למצא הסברים נוספים לייחודו של המזמור ולחשיבות אמירתו שלוש פעמים ביום.

מזמור קמ"ה, שלא כמו פסוקי דזמרא, איננו פותח וחותם ב'הללו-יה', ולכן איננו מסווג רשמית כחלק מפסוקי דזמרא המוגדרים כ'הלל'. במקום זאת, נראה שהוא שייך לקבוצת המזמורים המשויכים לדוד - (קל"ח-קמ"ה), ומטרתו לסיים את מזמורי דוד בתהלה האולטימטיבית ראו בסרגל:

ספר חמישי - מזמורי הללויה (פסוקי דזמרה...)				ספר חמישי - מזמורים לדוד								
הורה על מענה	השנחה פרטית	הצלת הצדיק ממזימת	תפילה להישמר	זעקתי אליך ה'	תפילה להצלה	הורה על נצחון	תהילה על השנחה ה'	קריאה לבטחון בה'	תהילה על השנחה ה'	הבראה מוהלת את	תהילה לה' ומשפט	הלל לה' בכלי שיר
קלח	קלט	קמ	קמא	קמב	קמג	קמד	קמה	קמו	קמז	קמח	קמט	קנ

עם זאת, חכמי ישראל זיהו קשר פנימי בין מזמור קמ"ה לפסוקי דזמרא שאחריו, ושיבצו אותו בתפילה כמזמור מקדים. הם אף הוסיפו בסופו פסוק המקשר אותו למזמורים אלו: וְאַנְחֵנוּ נְכַרְךָ יְיָ מֵעַתָּה וְעַד-עוֹלָם הַלְלוּ יְיָ (קט"ו, יח). הפסוק הזה, הלקוח ממזמורי הלל המצרי (קי"ג - קי"ח), גם מסיים עם 'מילת הקוד' - הללויה, המקשרת באופן מהותי את המזמור להלל של פסוקי דזמרא. בנוסף לזה, הוא מבשר את מוכנות הקוראים להמשיך להלל ולשבח את ה' בשבחים נוספים.

ואמנם, ניתן לזהות כמה נקודות בהם מזמור קמ"ה מתאים בתכניו למזמורי הזמרה. ראשית, גם בו יש פתיחה וחתימה בהלל, אמנם לא 'הללויה', אבל 'תהלה': הוא פותח ב: 'תהלה לְדָוִד, וחותרם בפסוק: 'תהלת ה' יִדְבַּרְפִּי ויִבְרַךְ כָּל־בְּשָׂר שֶׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.

נוסף על כך, כל תוכנו של המזמור עוסק בהלל ובשבח לה'. חלקו הראשון של המזמור, מפסוק א-יג, חוזר שוב ושוב על העקרון שהמשורר מתכוון לעורר ולהצטרף לעדת חסידי ה' המהללים אותו ומברכים אותו על תכונותיו: אֲרוּמְךָ, אֲבִירְךָ וְאֵהֱלֶיָה שְׁמֶךָ; דָּוִד לְדָוִד יִשְׁבַּח מִעֲשֵׂיךָ וּגְבוּרֹתֶיךָ יִגִּידוּ... וְדַבְּרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה: וְעִזּוֹ נִזְרָאֲתֶיךָ יֹאמְרוּ וּגְדוּלָתֶךָ אֲסַפְּרָנָה; זָכָר רַב־טוֹבֶיךָ יִבְיְעוּ וְצִדְקֹתֶיךָ יִרְנְנוּ... יוֹדוּךָ ה' כְּל־מַעֲשֵׂיךָ וְחַסִּידֶיךָ יִבְרַכּוּכָה: כְּבוֹד מַלְכוּתֶךָ יֹאמְרוּ וּגְבוּרֹתֶיךָ יִדְבְּרוּ: (קמ"ה, א-יא). כל הפסוקים הללו, המתארים את אמירת השבח לה', מנוסחים כפניה ישירה אל ה'. בין לבין, משובצים פסוקים המהווים את תוכן דברים שנאמרים על ידי מהללי ה', והם מתייחסים לה' בגוף שלישי - נסתר. פסוקים אלו ניתן לסווג לשלושה תחומים נפרדים של שבח:

- גדולתו ועוצמתו של ה' על כל הבריאה: גְּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדָלְתוֹ אֵין חֶקֶךָ (קמ"ה, ג)
- מידותיו של ה' ודרכו הטובה והרחמנית: חֲנוּן וְרַחוּם ה' אֲרַךְ אַפַּיִם וּגְדָל־חֶסֶד: טוֹב־ה' לִפְלֵי וְרַחֲמָיו עַל־כָּל־מַעֲשָׂיו (קמ"ה, ח-ט)
- והשיא - שבח ישיר לה' על כבודו ומלכותו: כְּבוֹד מַלְכוּתֶךָ יֹאמְרוּ וּגְבוּרֹתֶיךָ יִדְבְּרוּ: לְהוֹדִיעַ לְבָנֵי הָאָדָם גְּבוּרֹתֶיךָ וְכְבוֹד הַדָּר מַלְכוּתוֹ: מַלְכוּתֶךָ מַלְכוּת כְּל־עֲלָמִים וּמִמְשָׁלְתֶךָ בְּכָל־דָּוָר וְדָוָר (קמ"ה, יא-יג). מעניין לשים לב, כי שלושת הפסוקים הללו, העוסקים במלכות ה', שייכים לאותיות כ', ל', מ', המרכיבות את המילה 'מלך'.

בנוסף לשבחים הללו, מוסיף המשורר בחלקו השני של המזמור שבחים על דרך הנהגתו של ה' את העולם, הדואג לצרכי כל בראיו, ומתייחס באופן מיוחד לקוראיו, ליראיו ולאהביו: סוֹמֵךְ ה' לְכָל־הַנְּפֹלִים... עֵינַי־כָּל אֵלֶיךָ יִשְׁבְּרוּ וְאֶתְהַ נִתְּן־לָהֶם אֶת־אֲכָלָם בְּעֵתוֹ: פּוֹתַח אֶת־יָדֶיךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל־חַי רִצּוֹן... קְרוֹב ה' לְכָל־קוֹרְאָיו... רִצּוֹן־רַחֲמָיו יַעֲשֶׂה... שׁוֹמֵר ה' אֶת־כָּל־אֲהָבָיו (קמ"ה, יד-כ).

המזמור, אם כן, נוגע בכל צדדי השבח העיקריים של ה', ומפרט אותם 'מאל"ף ועד ת"ו'. בכך, מזמור זה הוא **מזמור השבח האולטימטיבי לה', המרכז את עיקרי ההלל וההודאה לה' לשם שימוש יום-יומי**. אכן - המשורר עצמו מגדיר כך את מטרת המזמור: בְּכָל־יּוֹם אֲבִירְךָ וְאֵהֱלֶיָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד (קמ"ה, ב). מטרתו המוצהרת של המזמור היא לפרט את השבחים אותם רוצה המשורר לומר בכל יום. אמנם, גם זו איננה מטרתו הסופית. לאורך המזמור מודגש שוב ושוב שההלל והשבח הללו ראויים להמשיך לנצח. גם בביטוי 'לְעוֹלָם וָעֶד' שחוזר שלוש פעמים במזמור, וגם בתקווה שהשבח יעבור מדור לדור. כלומר - על ידי קביעת שבח יום-יומי לה', ניתן להשפיע על שימור השבח הזה כמשהו נצחי, הן בחיי המשורר והן בחיי הבאים אחריו. ניתן אף לומר שמכאן למד ר' אבינא ש'כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלוש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא' - כלומר, **השבח היום יומי הופך לשבח נצחי** המשמר את התהלה גם לעולם הבא - 'לעולם ועד'.

בהקשר זה יש לומר, לא רק שלמות השבח המתבטאת בסידור המזמור מא' ועד ת' הופכת אותו למתאים כשבח יום יומי, אלא גם העיסוק שלו בנושאים השייכים לתהלת ה' שבכל יום: הן בתכונות האולטימטיביות של ה' - כאל גדול, טוב ורב חסד, ומלך הבריאה - והן בתיאור התנהלותו היום-יומית עם כל בשר, ששיאה בפסוקים: עֵינַי־כָּל אֵלֶיךָ יִשְׁבְּרוּ וְאֶתְהַ נִתְּן־לָהֶם אֶת־אֲכָלָם בְּעֵתוֹ: פּוֹתַח אֶת־יָדֶיךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל־חַי רִצּוֹן (קמ"ה, טו-טז).

נוסף על התהליך הזה, של שבח יומי ההופך לנצחי, מתאר המזמור גם את השבח האישי ה'מדביק' אחריו את הסביבה הקרובה ומשם את כל העולם. השורש 'ב.ר.כ.' מופיע בשלוש הנקודות המרכזיות של המזמור - בפתיחה, באמצע ובסוף - ובכל פעם מרחיב את קהל המברכים את ה'. ראשית, הוא מתייחס למשורר עצמו: בְּכָל־יּוֹם אֲבִירְךָ (קמ"ה, ב); במרכז המזמור הוא מתרחב לקהל חסידי ה': וְחַסִּידֶיךָ יִבְרַכּוּכָה (קמ"ה, י); ובסוף המזמור מתרחב המעגל לכל בעלי החיים: ויִבְרַךְ כָּל־בְּשָׂר שֶׁם קָדְשׁוֹ לְעוֹלָם וָעֶד (קמ"ה, כא). כך עולה מן המזמור כי ישנה **אחריות אישית לכל אדם להלל ולשבח את ה' בכל יום, באופן שיפיץ את שבחיו בכל העולם לנצח נצחים** (ראו גם [פוסט מאת פרופ דב לנדאו](#), ובסרטון מאת ד"ר בני גזונדהייט).

הפסוק הנוסף למזמור, וְאַנְחָנוּ נְבָרְךָ יְיָ מִעֲתָה וְעַד עוֹלָם הִלְלוּ יְיָ (תהלים קט"ו, יח) מתרגם את הקריאה להלל לה' בכל יום לכדי קבלה עצמית לברך את ה' בעצמנו על ידי השבחים המפורטים בפסוקי דזמרא (קט"ו, יח).

חלק ב - פסוקי דזמרא - זמר של כל יום

את חמשת המזמורים של פסוקי דזמרא ניתן לחלק לארבעה מזמורים מרכזיים ומזמור סיכום, המשמש גם כחתימה לספר תהלים כלו. המזמורים המרכזיים של היחידה, נראים במבט ראשון כשונים מאד זה מזה ועוסקים במגוון מפוזר של נושאים. אמנם, אם נבחן אותם דרך המבט שקבלנו ממזמור קמ"ה - כמזמורים הנוגעים לתהילה ושבח שבכל יום - נוכל לזהות את האלמנטים הייחודיים של כל מזמור ואת האופן בו השבחים של כל מזמור ראויים לתזכורת יום-יומית:

מזמור קמ"ו:

כבר מן הפסוקים הראשונים של המזמור אפשר לזהות את עניינו המרכזי: הִלְלֵי נַפְשֵׁי אֲתֵי־הָ: אֶהְלֵלָה ה' בְּחַיֵּי אֲזִמְרָה לְאֱלֹהֵי בְעוֹדֵי (קמ"ו, א-ב). המשורר מתאר את חובתו להלל את ה' מעצם חייו עצמם. הוא מבין כי ה' הוא המקור היחיד והאמיתי לחייו ולקיומו החומרי, ושולל את המחשבה שאדם יכול להשעין את בטחונו על אנשים בשר ודם, שגם חייהם שלהם תלויים על בלימה: אֶל־תִּבְטְחוּ בְּנְדִיבִים בְּכֹן־אָדָם שְׁאִין לֹא תִשׁוּעָה: תִּצָּא רֹחוֹ וְיָשֵׁב לְאֲדָמָתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אָבְדוּ עֲשֵׂתֵנִתִּי (קמ"ו, ג-ד). בהמשך המזמור, מפרט המשורר את זכותו של האדם השם מבטחו בה', שזוכה לדאגה אמיתית מבורא כל הארץ הדואג לכל מי שזקוק לכך. (ראו עוד בסרטון מאת ד"ר יעל ציגלר, ובסרטון מאת ד"ר בני גזונדהיט).

סיכום, מזמור זה עוסק בשבח לה' על היותו מקור החיים של האדם הפרטי, ודואג לכל מחסורו.

מזמור קמ"ז:

מזמור קמ"ז מורכב משלושה חלקים, כאשר כל חלק נוגע, בסבב קבוע כמעט, בסוגים שונים של שבח (ראו בפוסט [מאת אריה סטריקובסקי](#) ובסרטון מאת הרב יהודה טרופר). עם זאת, ניתן לזהות כמה נקודות החוזרות על עצמן ולנסות לזהות בהן את הערך המרכזי השוזר את כל השבחים.

ראשית, פעמיים במזמור ישנה התייחסות לירושלים ולבניינה: בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם ה' נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְנֶס (קמ"ז, ב); שְׁבַחֵי יְרוּשָׁלַם אֲתֵי־הָ הִלְלֵי אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן: כִּי־חֹזֵק בְּרִיחֵי שְׁעָרֶיךָ בְּרִיךְ בְּנִיךְ בְּקִרְבְּךָ (קמ"ז, יב-יג). התייחסות זו, קודם כל, מייחסת את זמן המזמור לתקופת שיבת ציון ובניין ירושלים, וכמו כן, יוצרת קשר ישיר לסימונו של המזמור הקודם, המאחל לציון לזכות במלכות ה' בה לעולם: יִמְלֹךְ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הִלְלוּ־יָיָה (קמ"ז, י). בנוסף לכך, הדגש על ייחודה של ירושלים מכוון אותנו לזהות את עיקרו של המזמור כנוגע ביחסו המיוחד של ה' לישראל. אכן - סופו של המזמור נוגע בדיוק בכך: מִגִּיד דְּבָרָיו לִיעֲקֹב חָקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל־גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בְּלִי־דָעוֹם הִלְלוּ־יָיָה (קמ"ז, יט-כ) - ה' בחר בישראל על פני העמים. אמנם, יש לשים לב לתוכן הבחירה בישראל המתוארת כאן. לא מדובר כאן על השגחתו המיוחדת של ה' על ישראל, אלא על העובדה שלימד אותם את חוקיו ומשפטיו. אותם חוקים ומשפטים מתייחסים מצד אחד לתורתו, אך מצד שני, מקבילים בפסוק לדברו, המתואר מוקדם יותר במזמור כשולט על ירידת המשקעים על הארץ: הִשְׁלַח אֲמָרְתוֹ אֶרֶץ עַד־מְהֵרָה יְרוּיַח דְּבָרוֹ: הִנֵּתָן שֶׁלֶג כַּצֶּמֶר כַּפּוֹר כַּאֲפֵר יַפּוֹר: מִשְׁלֵיךְ קָרְחוֹ כְּפִתִים לִפְנֵי קָרְתוֹ מִי יַעֲמֹד: וְשִׁלַּח דְּבָרוֹ וַיִּמָּסַס יִשְׁבַח רֹחוֹ וַיְלוּ־מַיִם (קמ"ז, טו-יח). השוואה זו דורשת מאתנו לזהות קשר בין חוקי התורה לחוקי הטבע. הלימוד שלימד ה' את ישראל לא היה רק של רצונותיו, אלא גם של דרך הנהגתו. מחוקי התורה מושפעים תופעות הטבע - מי ששומע לחוקים אלו זוכה לירידת השפע והחסד של ה'. גם דבר זה נאמר מפורש במזמור, המתאר את ה' כמי ששולט בהורדת הגשמים והצמחת המזון: הִמְכִּסָּה שָׁמַיִם בְּעָבָיִם הִמְכִּין לְאֶרֶץ מָטָר הַמִּצְמִיחַ הָרִים חֲצִיר (קמ"ז, ח), אך עושה זאת ליראיו הזכאים לכך, ולא על פי רמת המאמצים

הטבעיים שמושקעים בכך: לא בגבורת הסוס יחפץ לא־בשוקי האיש ירצה: רוצה ה' את־יראיו את־המיתלים לחסדו (קמ"ז, י-יא). גם תחילת המזמור, מזכירה את גדולת תבונתו של ה' - המיצגת כנראה את תורתו וחוקיו - על פני חוקי המזלות והכוכבים: מונה מספר לוככים... לתבונתו אין מספר (קמ"ז, ד-ה), וגם שם מזכיר המשורר כי **דרכו של ה' להיטיב או להרע על פי האופי וההתנהגות המוסרית**: מעודד עניים ה' משפיל רשעים עדי־אָרץ (קמ"ז, ו). במובן זה, הדגש על ירושלים במזמור מתחבר למקומה בעיני הנביאים כמגדלור המפיץ את דבר ה' המתווה את חוקי החיים שלו לעולם: **פי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם** (ישעיהו ב, ג) (ראו עוד בסרטון מאת ד"ר בני גזונדהייט).

לסיכום, מזמור קמ"ז משבח את ה' על **חוקי התורה והטבע השזורים זה בזה, ומשפיעים על הצלחתו של האדם ועל מזונותיו**. כחלק מזה, הוא נוגע גם בזכות של ישראל שנבחרו על ידי ה' ללמוד חוקים אלו וללמדם.

מזמור קמ"ח:

קל מאד לזהות את עיקרו של מזמור זה. המזמור מחולק לשני חלקים, על ידי כותרות ברורות: **הללו את־ה' מן השמים** (קמ"ח, א); **הללו את־ה' מן־הָאָרֶץ** (קמ"ח, ז). מתחת לכל כותרת, מפרט המשורר רשימה ממוקדת של עיקרי הברואים - בשמים ובארץ - הראויים לברך ולהלל את ה' על בריאתם. אם חושבים על כך באופן לוגי בלבד, זאת נראית לכאורה כרשימה יבשה, ולא ברור מדוע מצא המזמור מקום בין פסוקי הזמר. אמנם, ברור לכל קורא רגיש, כי **פירוט רשימת הקרואים לברך את ה' עושה בעצמה שבח לה' על בריאתו המפורטת והרחבה**, כאילו בדרך אגב. כשאדם קורא בתפילתו לכל חלקי הבריאה להלל את ה', הוא עושה זאת תוך שהוא שם לב לנוכחותם ודרך ציון כולם גם מבחין בשלמותה של הבריאה. אכן, כאשר המשורר מסביר מדוע עליהם להלל את ה', הוא מביא כסיבה את עצם בריאתם: **יהללו את־שם ה' כי הוא צוה ונבראו: ויעמידם לעד לעולם** (קמ"ח, ה-ו). נוסף על כך, מציון המשורר בסוף המזמור את ייחודו של ה' על כל הברואים, כסיבה נוספת לכבוד המגיע לו מהם: **יהללו את־שם ה' כי־נִשְׁגַב שְׁמוֹ לְבָדוֹ הוֹדוּ עַל־אֲרֶץ וְשָׁמַיִם** (קמ"ח, יג).

לסיכום, מזמור קמ"ח עוסק בשבח לה' **על הבריאה ועל הקיום של העולם**, ועל ייחודו הניכר מתוך היקום.

מזמור קמ"ט:

לעומת המזמורים הקודמים העוסקים בשבחים הניכרים בכל יום, מזמור קמ"ט נוגע **לשבח עתידי**, ונובע מתקווה יומית להתגלות ה**צדק האלוהי**. רמז לכך נמצא כבר בכותרת: **שירו לה' שיר חדש**, שמופיעה בכל מקום בהקשר של גאולה או אחרית הימים.

במקרה זה, עיקר המזמור עוסק **בחסידי ה'**, המזכרים שלוש פעמים לאורך המזמור בנקודות המרכזיות שלו - הפתיחה האמצע והסיום: **תהללו בקהל חסידים** (קמ"ט, א); **יעלו חסידים בכבוד** (קמ"ט, ה); **הדר הוא לכל־חסידיו** (קמ"ט, ט). בחלקו הראשון מתאר המשורר את השמחה שתהיה לישראל ולעובדי ה' בעת ישועתם: **ישמח ישראל בעשיו בנִי־צִיּוֹן יגילו במלכם** (קמ"ט, ב), ובחלקו השני מתאר את הישועה עצמה דרך הכנעת הגויים המערערים על שלטון ה': **לעשות נקמה בגוים תוכחת בלא־אִמִּים** (קמ"ט, ז). למרות מה שנראה ממבט ראשון, לא מדובר כאן בנקמה מדינית של עם ישראל בכל העמים, אלא **במאבק של החסידים עם אלה המערערים על תורת ה'**. המזמור מתכתב בצורה מעניינת עם מזמור ב', העוסק במלכי העמים הקמים על ה' ועל משיחו ומורדים בהם: **למה רגשו גוים ולא־אִמִּים יִהְיוּ־רִיק: יתיצבו מלכי־אָרֶץ וְרוֹזְנִים נוסדו־יָחַד עַל־ה' וְעַל־מְשִׁיחוֹ: נִתְנַקָּה אֶת־מוֹסְרוֹתֵימוֹ וְנִשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵימוֹ** (ב', א-ג). באופן זה, **סוגר המזמור את החשבון הפתוח מתחילתו של הספר עם הרשעה והרוע העולמי, ומייחל ליום שבו משפט ה' יופיע לחסידיו שומרי תורתו** וישועתם תמוטט את עושי הרעה המיוצגים כאן על ידי ה'גוים' (ראו **בסרטון מאת הרב יהודה טרופר, ובסרטון מאת ד"ר בני גזונדהייט**). גם חז"ל הבינו את המזמור כמאבק בין שומרי התורה לכוחות הרוע העולמיים:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ה' ע"א:

אמר ר' יצחק כל הקורא קריאת שמע על מטתו כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו שנאמר (תהלים קמט, ו) "רוממות אל בגרונום וחרב פיפיות בידם"

ולא רק זה, אלא שהם מקשרים בין הכרעת המאבק הזה בימי הגאולה, לעצמו של ההלל והשבח לה':

מדרש תהלים קמ"ט:

אמר הקב"ה אתם מרוממין אותי ואני עושה מלחמה בעדכם כדי להצילכם מן הגליות ומן השעבוד. וכן אמר הכתוב פיהם של ישראל הוא חרבם. שנאמר וחרב פיפיות בידם.

באופן זה, נחשב המזמור לשבח שיש בו תקווה יום-יומית לצדק אלוהי ולהופעת משפט ה', בהבנה שהשבח וההלל עצמם יכולים לקדם את התהליך הזה.

לסיכום, מזמור קמ"ט עוסק בשבח לה' על **משפטו וישועתו לחסידיו** לעתיד לבא.

חלק ג - מזמור ק"נ - חתימת תהלים

שיר:

האזינו לאחד מהביצועים הבאים למזמור ק"נ:

[מנגינה במקאם עאג'ם](#); [ביצוע של יונתן רזאל](#); [ביצוע של יצחק פוקס](#).

כבר במבט מהיר ניתן לזהות את ייחודו של מזמור ק"נ כמזמור הלל. עשר פעמים חוזרת בו הקריאה להלל את ה': תחילה במפורש 'הַלְלוּ-אֱלֹהִים', ואחר כך שוב ושוב בהתייחסות לקריאה זו - הַלְלוּהוּ, הַלְלוּהוּ.

קריאה זהירה של תוכן המזמור, תעזור להבחין שהקריאות הללו מתוות את העקרונות המרכזיים להלל האולטימטיבי לשם ה'. עקרונות אלו מוגדרים על ידי רשימה של שאלות אפשריות על אופן ההלל הראוי ביותר.

היכן מהללים את ה' **בְּקִדְשׁוֹ וּבְרָקִיעַ עָזָו** (ק"נ, א)

כמה מהללים את ה' **בְּהַתְאֵם לְגִבּוֹרֹתָיו וּלְרֵב גְּדֻלוֹ** (ק"נ, ב)

כיצד מהללים את ה' **בְּכָל סוּגֵי הַנְּגִינוֹת: בְּשׁוֹפָר, בְּנֶבֶל, בְּתֹף; בְּצִלְצְלֵי-שָׁמַע אוּ בְּצִלְצְלֵי-תְרוּעָה**. (ק"נ, ג-ה)

ולבסוף, בפסוק המסכם גם את כל הספר - מי יהלל את ה' **כָּל הַנְּשָׂמָה תְהַלֵּל יְהוָה** (ק"נ, ו) (ראו [בפוסט מאת הרב ד"ר יואל בן-נון](#)).

ההגדרה התמציתית של העקרונות הללו, נוגעת בפעם הראשונה במראהו של הלל האולטימטיבי מבחון, מבלי לפרט בתוכן המזמור גם את דברי ההלל עצמם, ובכל זאת למלא אותו בהלל והללויה. בזאת ראוי לחתום את פסוקי דזמרא ואת ספר תהלים בכלל, **כקריאה של המשורר לשומעים להמשיך את התהליך שאותו הוא מתווה, ולהגביר ולהוסיף הלל ושבח ושירים לשם ה'**. אותו התהליך שראינו במזמור קמ"ה, המרחיב את מעגלי ההלל

מהמשורר הפרטי דרך חסידי ה' אל כל החיים, מתבטא גם דרך ספר תהלים כלו הפותח ב'אשרי האיש' הפרטי, עובד ה' המחפש את דרכו האישית באמונה ובטחון, אל עבר חתימת הספר המשחררת את השירה לה' ואת ההכרה בגדולתו ל'כל הנשמה' (ראו גם בסרטון מאת ד"ר יעל ציגלר ובפוסט מאת ד"ר יהודה שוורץ).

בזאת, חותם המזמור הזה גם את פסוקי דזמרא, כהנחיה יום-יומית לחיות מתוך הכרה פנימית בגדולת ה' והדגשת נוכחותו בשירי הלל ותהלים (שמעו בפוסט מאת הרב ד"ר בני לאו).

זווית אישית

להלן שתי הצעות לפעילות לסיום ספר תהלים, מזווית אישית:

- כל משתתף מוזמן לבחור פסוק או שיר מתוך כל ספר תהלים או מתוך פסוקי דזמרא, ולהסביר לקבוצה מדוע בחר בפסוק זה כסיכום לספר תהלים, ומה משמעותו של הפסוק עבורו באופן אישי.
- ניתן להתנסות בכתיבה יוצרת של מזמורי תהילה או תפילה לה'.

סיכום:

ספר תהלים מסתיים ברצף מזמורים המתרגמים את העקרונות של כל הספר לכדי תהילה יום-יומית לה'. מזמור קמ"ה מתווה דרך של קריאות הלל ושבח בכל יום לה' על דרכו ועל מציאותו, ומכוון להשריש בקרב החברה כולה את הרגל השירה והשבח לכבוד ה'. בעקבותיו, מובאת יחידת המזמורים של 'פסוקי דזמרא', המהללת את ה' על מעשיו הניכרים בכל יום:

בפן האישי - דרך החיים עצמם; בפן הלאומי - דרך חוקי התורה המלווים אותנו ומכוונים את מעשינו; בפן האוניברסלי - דרך מציאותה של הבריאה כולה המספרת את גדולת הבורא; ובפן אמוני נסתר של תקווה תמידית לעולם מתוקן של צדק ומשפט אלוהיים, ואובדן הרשעה.

לסיכום יחידה זו, ולסיכום ספר תהלים כולו, מזמור ק"נ מבהיר לשומעים שזהו איננו הסוף, ומכוון אותם להוסיף שבח והילולים לשם ה', ולהרבות בהלל לה' בשירים משלהם.

להרחבה

[מתן על הפרק - דף לימוד למזמור קמ"ה](#)

[מתן על הפרק - דף לימוד למזמור קמ"ז](#)

[מאמר מאת ד"ר בני גזונדהייט וראובן קימלמן: תהלה לדוד - מבנה ומשמעות](#)

[שיעור מאת ד"ר יעל ציגלר: תהילה וברכה - מבנה מזמור קמ"ה ומשמעותו](#)

[שיעור מאת הרב משה ליכטנשטיין: פסוקי דזמרא - מבנה ומשמעות](#)

[שיעור מאת הרב פרופ' יהודה ברנדס: פסוקי דזמרה](#)

[שיעור מאת ד"ר בני גזונדהייט: פסוקי דזמרה - השיא של ספר תהלים](#)

[שיעור מאת ד"ר יהודה שוורץ: המתפלל האוניברסלי של ספר תהלים](#)